

דף סט

'בעי רב חנניא, הוציא עובר את ידו בעזרה – מהו, מגו דהוי מחיצה לגבי קדשים הוי נמי לגבי דהאי, או דלמא לגבי דהאי לאו מחיצה היא' – צריך עיון, הלא גם אם ננקוט שמחיצות העזרה מהוות 'מחיצה' לגבי העובר, ולא נפסל משום יציאה, הרי לא גרע ממקום חתך שאמרו לעיל שאסור באכילה, הגם שלא יצא החוצה, כי סוף כל סוף אינו 'בבהמה' (כמו שפרש רש"י שם). וגם כאן במה יותר. – כן הקשו המפרשים.

ובספר אבי עזרי (קמא, מאכ"א ב, ט) רצה להוכיח מכאן שאיסור מקום החתך איסור מסויים הוא שנלמד מן הדרשא, אלא שדברי הראשונים אין מורים כן. (ע' לעיל).

והיה אפשר לומר שבעית רב חנניא היא באופן שהחזיר ידו, ובשעת שחיטה לא היתה היד בחוק, וכדין מקום חתך שמוותר כאשר החזיר ידו. ויש לדייק כן מלשון רש"י (בד"ה מהו) 'כגון עובר שלמים שהוציא את ידו בירושלים והחזירה והכניסה לעזרה ושחטה'. (שו"ר כן ברש"י). ואולם מסתימת לשון הגמרא, ולשון רש"י בבעית רב חנניא (בד"ה הוציא) אין במשמע כן. (ולשון רש"י 'החזירה' – ע' מהרש"א ומהר"ם). וצריך לומר שמקום חתך גרע, לפי שאינו מוקף מחיצות, אבל כאן הוא מוקף, ואעפ"י שאינו 'בבהמה', אין צורך דוקא בבהמה אלא העיקר שהוא בתוך מחיצות. או אפשר שאכן לדעת רב חנניא גם מקום חתך מותר, ודלא כרב נחמן בר יצחק.

'בהמה בעלמא לאו מכח חלב ודם קאתיא ושריא, הכא נמי לא שנא, או דלמא תרי איסורי אמרינן תלתא לא אמרינן' – התוס' תמהו כיצד נסתפקו לאסור והלא קיימא לן 'זה וזה גורם – מותר', והרי יש בהיווצרותו גורם איסור עם גורם היתר.

ונראה שסבר הגמרא עתה שאין להתיר משום 'זה וזה גורם' אלא במקום שהאיסור עומד לעצמו וההתר עומד לעצמו, אבל כאן שהכל מעורב – כגורם אחד הוא. (עפ"י תורת חיים, עע"ש. וע' תירוץ נוסף באבי עזרי – מאכ"א (קמא) ג, א).

יש לציין שהרמב"ן והר"ן (בחדושים) כתבו שהצד לאסור שייך רק למאן דאמר זה וזה גורם אסור. התוס' לא הקשו על עיקר דינו של רב משרשיא, שכן-פקועה הבא על בהמה מעלייתא, היא הולד מותר משום 'זו"ג' – שכבר כתב הר"ן בחדושו שאין שייכת שם סברת 'זה וזה גורם', כי אין שם גורם של איסור, אלא שזה טעון שחיטה וזה אינו טעון. ע"ע: שערי ישר ג, כה בד"ה 'ובהא דאמרינן בפרק בהמה המקשה' ואילך).

'אלא כל מכח לא אמרינן, דשרי (יש גורסים 'שרי'. ויש שאינם גורסים תיבה זו כלל) והכי קמיבעיא לן, מהו לגמוע את חלב... – אף על פי ש'כל מכח' לא אמרינן – זה שייך רק לענין הוולד וכדומה, שהויתו נגד מה על ידי איסור, אבל חלב הבא מן הבהמה אינו נידון כדבר ש'נגרם' ע"י הבהמה אלא כדין הבהמה עצמה, שכשם שנתרבה 'ציר' של טמאים לאיסור מן התורה, כך החלב הריהו כציר. הלכך הגם שאין ספק לענין דבר הבא מכח דבר-שיש-בו-איסור, שהוא מותר, (כמו ולד הנוצר מחלב ודם, או שנוצר מבן פקועה שהוציא את ידו), מכל מקום יש להסתפק לגבי חלב הבהמה, שמא יש לאסרו, שהרי הוא 'חלב הבהמה' כולה, והלא יש בה חלק של איסור. (עפ"י קהלות יעקב יח. ע"ש בהרחבה. וכעין דרך זו כתב באבי עזרי (קמא) מאכ"א ג, א).

עוד על מהות איסור חלב, לולא שנתחדש היתרו מן הכתוב, אם משום שדומה לאבר ובשר מן החי, שנידון כחלק מחלקי הבהמה; אם משום 'ציר'; אם משום עשה ד'אינו זבוח' – כבר נשאו ונתנו האחרונים בדבר: ע' ש"ך י"ד פא סק"ב; כרתי

ופלתי שם ושאר אחרונים; חדושי רעק"א או"ח שצו; נודע ביהודה יו"ד לו; נאות יעקב ז; עמודי אור נא; קובץ הערות נט, יב; קהלות יעקב בכורות ו; אבי עזרי מאכ"א ג, א; בית ישי קלב.

מהו לגמוע את חלבו... תיקן – ואף על פי שחלב טרפה אסור ודאי, הואיל ויוצא מן האיסור, שונה כאן שאין איסור באבר מצד עצמו, אלא לפי שאין שחיטה מועילה לו, והריהו כאבר מן החי, ולכן אפשר שדומה לחלב דעלמא שאעפ"י שהוא יוצא מן החי, התורה התירתו. (עפ"י רשב"א ור"ן; תורת חיים.

ואעפ"י שהאוכל אותו אבר שיצא, נראה לכאורה מדברי הרמב"ם (מאכ"א ה, ט; מעה"ק יא, ו. וע' גם בראב"ד מאכ"א שם הי"א) שלוקה משום 'ובשר בשדה טרפה' – אינו כטרפה ממש לכל דיניו, אלא איסורו נובע מכך שאין לו התר שחיטה, וזה אינו שייך בחלב, לכך יש מקום להתירו. כן היה נראה לכאורה, שאין מחלוקת בין הרשב"א והר"ן להרמב"ם והראב"ד, ולכו"ע לוקה. וכן משמע מפשטות דברי הרשב"א להלן עד, שאבר היוצא בלאו גמור ד'ובשר בשדה טרפה'. וצ"ע באמרי משה – ד. (וע' בספר בית ישי (קטז) שכתב לתלות שאלה זו, האם יש על האבר איסור טרפה, או אסור כאבר מן החי, במחלוקת אמוראים דלהלן קב).

ובב"ח (יו"ד יד, ז), נראה שספק הגמרא הוא האם דומה לטרפה ממש, הלכך חלבו אסור כחלב טרפה, או שמא אינו טרפה אלא שכינהו הכתוב כן לענין שאין לו תקנה אפילו חזר ונכנס לפניו. ולפי זה כתב שם, שעובר שלא הוציא ידו, ובא על בהמה מעלייתא והוליד, שהחלב של אותו ולד מותר לגומעו, מפני שהוא ודאי אינו אסור משום טרפה אלא מפני שאין לו תקנה בשחיטה, שחציו בן פקועה, ולכך אין סברא לאסור חלבו.

ואולם הש"ך (סקי"א) סובר להפך, שאם לא יצא, והוליד – חלב הולד ודאי אסור, כיון שהבהמה כולה אסורה משום שסימן אחד שלה הרי הוא כשחוט, אבל באבר שיצא, הבהמה כולה כשחוטתה, ונידונית כבשר המונח בסל, ורק אותו אבר שיצא הרי הוא כאבר מן החי, כדברי הראשונים, ולכך הסתפקו לומר שהחלב מותר, כחלב הבא מן החי. (וכן דעת הט"ז שם).

– 'את חלבו' – נקט לשון זכר, לפי שהדברים מתייחסים לעובר שבמעו אמו, ועובר – לשון זכר הוא. (תורת חיים. וכיוצא בזה פרש הר"ה להלן ע. על מה שאמרו שם 'אי דנפק דרך רישיה').

(ע"ב) יצא רובו – הרי זה יקבר – פרש רש"י: יצא רובו כאחת וחתכו. ואם תאמר והיאך הוא מטיל מום בקדשים? – יש לומר שמדובר בנפל, שיצא מת, ואינו ראוי להקרבה. ולדעה אחת בגמרא מדובר שחתך אבר אבר והניח עד שיצא הרוב. (עפ"י תוס' להלן ע. ד"ה מאי; רמב"ן.

מה שכתב הרמב"ן שלדעה אחת מדובר במחתך אבר אבר, והלא לדעה זו למפרע הוא קדוש, כמבואר בגמרא, ואם כן עדיין קשה כיצד מחתך אבר, והלא הוברר שחתך בכור שנתקדש? ואפשר שכונתו כדברי התוס' (בסד"ה מאי) שמחתך אבר אבר מבפנים. או י"ל שסובר שאפילו לרב הונא שקדוש למפרע אין איסור הטלת מום כל עוד לא יצא רובו, וכמו שרמזו התוס' (סד"ה רב הונא) לסברה זו. וראה להלן שיטות שונות בדבר).

זנפטר מן הבכורה – רש"י מפרש שדין זה מתייחס על כל המשנה, ובין אם נחתך אבר אבר ובין שיצא רובו – הבא אחריו אינו קדוש. (וכ"כ התוס' בד"ה מאי. וכן הביא הטור בשם הרא"ש. וכ"כ הרמב"ן בהלכות בכורות פג, דף כב.) וכ"כ הרמ"א. אבל מדברי הרמב"ם (בכורות ד, יד) נראה שפירש שהדין מתייחס לסיפא, אבל אם יצא אבר וחתכו והשליך לכלבים, הבא אחריו – בכור. (ואולם אם חתך אבר אבר והניח, כשיצא הרוב והרי הכל בפנינו – נפטרה מן הבכורה).

(נראה לכאורה בבאור דעת הרמב"ם, שכשם שאמרו בסמוך ביצא שלישי דרך דופן ושני שלישי דרך רחם, שלרב הונא אינו קדוש, כיון שיצא הרוב הראשון שלא בקדושה, שוב לא נתקדש – כמו כן במחתך ומשליך, כיון שלא חלה קדושה על מה

שהשליך (שאם כן, היה אסור לו לעשות כן), ממילא לא חלה קדושת בכור גם לאחר שיצא רובו, אליבא דרב הונא (שהרמב"ם פסק כמותו), כי כשהגיע רוב ראשון, אין מה שיתקדש. ואעפ"י שלענין לפטור את הבא אחריו אין צורך בקדושת בכור, וכגון כשמכר את הראשון לנכרי, או זכר אחר נקבה, והרי אפילו חררת דם ושליה פוטרת את הבא אחריה – צריך לומר שכאן גרע. ע' בהסבר הדבר באבי עזרי (בכורות קמא) ד, יד). ועל כל פנים צריך לומר שלפי הרמב"ם לא חלה קדושת בכור גם לאחר שיצא רוב.

ולפי דרך זו יכול להשליך לכלבים את כל הבכור, גם את היוצא לאחר יציאת רובו, שהרי אין כאן קדושה כלל. סברה זו כתב ה'דברי חמודות' (באות ז).

ואולם מצד הסברה יש מקום גדול לחלק בין נידון שלישי דרך דופן ושני שלישי דרך רחם, ובין נידון דידן, כי שם יצא רוב – קמא באופן שלא נתקדש מן הדין, אבל כאן הלא סוף כל סוף יצא רובו, ואפילו מחמתך כולו הוי 'לידה' (וכמוש"כ התוס' לעיל סח: ד"ה הוציא), אלא שאותן חתיכות שהשליך לא חלה עליהן קדושה כיון שאינן בעולם, ולא משום חסרון בלידה, או חסרון דיני אחר, אלא שאין במציאות על מה לחול, ואם כן אין כל סיבה שלא תחול קדושה על החתיכות הקיימות. וכ"מ מדברי הרמ"א שהביא הד"ח.

ואמנם החזו"א (ריד) פרש דברי הרמב"ם שאינו חולק לדינא כלל עם רש"י, ומה שכתב שהבא אחריו בכור, זהו דוקא כשלא יצא עדיין הרוב, כגון בתאומים, שהראשון הוציא אבר אבר וחתך, וטרם יצא רובו, יצא אחיו. אך מדברי הפוסקים ביו"ד (שיט"א) נראה שהבינו דברי הרמב"ם כפשטות הלשון, שאפילו יצא לבסוף הכל, הבא אחריו בכור. וטעם הדבר טעון באור.

'יצא שלישי ומכרו לעובד כוכבים וחזר ויצא שלישי אחר – רב הונא אמר: קדוש... קסבר למפרע קדוש... יצא שלישי דרך דופן ושני שלישי דרך רחם – רב הונא אמר: אינו קדוש... רב הונא לטעמיה דאמר למפרע קדוש...' – הקשה בחזון איש (ריד): מדוע מותר לרב הונא להשליכו לכלבים, והלא כשיצא רובו והתקדש למפרע נמצא שהשליך בכור קדוש לכלבים. (ורש"י ע). ד"ה לא מחתך ומשליך) פירש, לפי שבאותה שעה שהשליך היה זה חולין.

ויש לפרש כוונתו, כיון שבשעה שיצא רוב הולד אין החתיכות בעולם ולא חלה עליהן קדושה, שוב אין שייך להחל למפרע קדושה, לפי שאינו בירור העבר בעלמא, אלא חלות שחלה מעתה למפרע, וכמו שבארו אחרונים בכמה מקומות – ע' במובא ביבמות יח, גליון יד; נדרים סז – גליון סא. וע"ע בקהלות יעקב (שבועות כב) שהביא מכאן ומכמה מקומות, שבכל חלות שחלה למפרע, צריך שאותו הדבר יהא בעולם עתה, בזמן החלת החלות למפרע. וכע"ז כתב בבית ישי (סג), שהחלות מתפשטת עתה על הזמן העבר.

עוד הקשה החזו"א על השוואת שתי המחלוקות: מאין פשוט לומר שכיון שלרב הונא קדוש למפרע, לכן ביצא שלישי דרך דופן ושני שלישי דרך רחם אינו קדוש, הלא יש מקום לומר שקדוש ברוב של יציאת רחם אף לרב הונא. וכן לרבה שאמר מכאן ולהבא קדוש, אעפ"י כ יש לומר שכל שיצא רובו הרי הוא כילוד, וכיון שלא יצא רוב דרך רחם – אינו קדוש?

וצידד לומר, שאין כוונת רב הונא שחלה עליו קדושה ממש למפרע, אלא לומר שהותחלה מצות בכור ואינו בעלים כבר למכור לנכרי ולהפקיע מצות בכור, אבל כיון שלא קדוש, רשאי להשליך לכלבים. וכיון שכן, בדין הוא שצריך שיהא 'פטר רחם' כבר בתחילת הלידה. אבל לרבה, עד שיצא רוב עדיין אין כאן התחלת המצוה, הלכך כל עוד לא יצא רוב, לא אכפת לנו שיצא דרך דופן, שהרי בלאו הכי אינו לידת בכור, והעיקר הוא פרק הלידה המחליף ממיעות לרוב.

ולפי זה נראה שמודה רב הונא שרשאי לעשות בו מום אף בזה שכבר יצא, כי לענין איסור הטלת מום צריך שתחול קדושה בפועל, ועדיין אין כאן קדושה. וכן יש לפרש דעת הרמב"ם שאעפ"י שפסק כרב

הונא (בכורות ד, יד), משמע מדבריו (תמורה ד, יב) שיכול להקדישו לעולה ביצא מיעוטו. ואולם מדברי התוס' משמע שאין יכול להקדישו לקרבן אחר. (ולדבריהם נראה שגם א"א למכור לנכרי את החלק שבפנים). (לכאורה משמע מדברי התוס' שנקטו לפום ריהטא שלרב הונא קדוש ממש למפרע, ולכך כתבו (בסד"ה מאי) שזה שמותר לחתוך לרב הונא, משום שהוא נפל ואינו ראוי לקרבן, או שמחתך קודם שיצא לאויר העולם. וכן נראה מכל משך דבריהם בד"ה רב הונא, אלא שבסוף רמזו לומר שיש מקום לחלק בין הטלת מום למכירה לנכרי. ואולם נראה שנקטו לעיקר כפשוטו. וכן נראה מדברי רש"י הנ"ל.

וכן נקט הב"ח (יו"ד סוס"י שיט), שלדעת הרמב"ם שפוסק כרב הונא, אסור להטיל בו מום בשיצא מקצתו. ואולם הש"ך (סוס"י שיג) חולק וסובר שמותר. וכתב שכן משמע ברש"י ברמב"ם וברשב"א. וע' בהגהות מלא הרועים ע. וצ"ע.

ובחדושי הגרעק"א (יו"ד שיט) צדד, שזה שאמרו שלא חלה מכירתו לנכרי – דוקא אם מכר את השליש שיצא, אבל אם מכר את כל העובר או את החלק שבפנים – מכירתו מכירה, שהרי לא התקדש למפרע אלא החלק שיצא, ולא מה שבפנים. (ועיקר דבריו, שלא חלה קדושה למפרע אלא על החלק היוצא – כן כתב מהרי"ט אלגאזי (הל' בכורות פ"ג לג), וכן מבואר במהרש"א (שהביאו הגרעק"א), שהסביר בכך מדוע מוטל להטיל מום בחלק שבפנים. והרחיב בזה בקהלות יעקב – בכורות כה, ע"ש) – משמע שהכל תלוי בחלות קדושה בפועל).

יש מי שפרש את תליית הגמרא את שתי המחלוקות בטעם אחד: לדעת רב הונא לא יתכן שתחול עכשו קדושת בכור על מה שנוולד קודם לכן, הלכך צריך לומר שכבר למפרע משעה שהתחיל להיוולד, חלה עליו קדושת בכור. ורבה חולק וסובר שיתכן שתחול קדושה גם אחר כך. ומשום כך, לכשיצא שני שלישי הבהמה דרך רחם, תחול קדושת בכור. (קובץ ענינים.

עוד בבאר מחלוקת רב הונא ורבה – ע' בחדושי מרן רי"ז הלוי בכורות ד, טו; עונג יום טוב קה; בית ישי צה, א; קט, ב בהערה ה).

דף ע

'אלא כגון שיצא חציו ברוב אבר, וקא מיבעיא ליה ההוא מיעוט דבגואי מהו למישידייה בתר רוב אבר' – יש אומרים שאפילו לדעת הסובר 'יש לידה לאברים' (רב, אליבא דבני מערבא – לעיל סח:), אפשר דוקא לענין זה שאינו נחשב 'בבהמה' וקורא אני בו 'ובשר בשדה', אבל לענין בכור אינו נקרא ילוד עד שיצא, שהרי תלאתו תורה ב'פטר רחם', והרי לא קדשוהו כותלי בית הרחם. ויש אומרים (בעל המאור) שהבעיה אינה אלא למאן דאמר 'אין לידה לאברים', שכן הלכה, (והספק הוא, אעפ"י שאין לידה לאברים – זהו כשרוב העובר בפנים, אבל כאשר חציו בפנים וחציו בחוץ, אפשר שיש לילך אחר רוב אבר), אבל למ"ד 'יש לידה' – ודאי נחשב כילוד. (רמב"ן; רשב"א. וע"ע תבואות שור יד סקי"א.

ולפי הצד שהולכים אחר רוב אבר בשיצא חציו, הוא הדין לענין התר אכילה, אם יצא חציו ברוב אבר – כאילו יצא כולו, ואינו נותר בשחיטת אמו. ר"ן לעיל; רשב"א).

'מאי רובו, אילימא רוב ממש, עד השתא לא אשמעינן דרובו ככולו?!...' – לפי מה שפרשו בגמרא לעיל לדעת רב הונא, שמדובר בסיפא אף כשחתך אבר אבר והניח, הלא השמיענו בזה חידוש גדול, שגם המחתיך ומניח הרי זה כיצא רובו, ומה מקשה? – משמע שנקט הגמרא כרבה, שקדוש מכאן ולהבא, ו'יצא רובו' – כפשוטו. ומכאן יש לשמוע שהלכה כרבה. (רא"ש. וע' במה שהאריך בספר 'אהל משה'.

אבר שניתק מן הבהמה בחייה – מטמא. ובענין שהותר בשחיטת אמו, כגון עובר שבמעיי אמו (בין חי בין מת בין שלם בין חתוך) – טהור. אבר מהעובר שיצא ושחט את האם כשהאבר בחוץ, ואח"כ נחתך האבר – לר' מאיר: אותו אבר מטמא כנבלה ושאר הבשר – מגע-נבלה. וחכמים אומרים: שחיטת האם הועילה לאבר להוציאו מטומאת נבלות, אלא הרי הוא כטרפה-שחוטה. (ואם האם חיה והעובר מת – אינו מטמא. (משנה ע:). ואפילו ידו בחוץ, אינה מטמאת את הנוגע בה. בעל המאור; תוס').
 (חתך אבר מהעובר והוציאו לחוץ – חל עליו איסור אבר מן החי. ע' חז"א ג,ג).

ד. קלוט בן פרה – חכמים מתירים ור' שמעון אוסר (בכורות ו: והלכה כחכמים. תוס' שם). קלוט במעי פרה – גם לר' שמעון הותר. (ודרשו מפרסה שנאמר בענין בהמה בבהמה. וכן לענין חזרת אבר, דינו כשאר עובר שהוציא ידו והחזיר. רא"ה).

אף שאמרו בסוגיא ש'זה הכלל' דמתניתין, בא לרבות קלוט במעי פרה, וכו"ש – אין זה נחשב דסתם מתניתין כר"ש. עפ"י חז"א יא,א).

ה. בשר קדשים שיצא חוץ למחיצתו, (בקדשי קדשים – חוץ לעזרה, בקדשים קלים – חוץ לירושלים. וכן בשר פסח שיצא חוץ לחבורתו) – נאסר ושוב אין תקנה להחזירו, כטרפה, ודינו בשרפה. (כמו שדרשו בענין שעיר ר"ח ביום השמיני. והאוכלו, אפילו אם חזר לתוך המחיצה, לוקה משום לאו דטרפה. רמב"ם). מאידך, מעשר-שני וביכורים שיצאו מירושלים, אם חזרו – מותרים. (לא תוכל לאכל בשעריך – אבל בירושלים מותר, אפילו יצאו מקודם).
 בשר העובר שיצא חוץ למעי אמו (שהן 'מחיצותיו' לענין התר אכילה בשחיטת האם) – לרב ושמואל, נאסר. ולר' יוחנן הותר. וכנ"ל.

ו. לדעת האומרים 'יש לידה לאברים' (רב ושמואל אליבא דבני מערבא), כל אבר שיצא, ואפילו רובו ולא כולו, גם אם חזר אחר כך – כבר חל שם 'לידה' חלקית, ואם הושלמה יציאת רוב העובר – הרי העובר כבר נולד, והעובר כולו אין לו התר בשחיטת האם.

אבל לדעת האומר 'אין לידה לאברים' נסתפקו באופן שיצא אבר וחזר, ויצא אבר נוסף וחזר, עד שהושלם רובו – האם יש כאן 'לידה' או כיון שחזר חזר. ואת"ל כיון שחזר חזר, יש להסתפק כאשר לא חזר אלא כל אבר שיצא, נחתך, שמא אין 'לידה' אלא בבת אחת. ולא נפשט. (וספק זה האחרון אפשר גם למ"ד יש לידה לאברים. רש"י).

(א. פרוש התוס', שלא נסתפקו אלא כלפי המיעוט הנשאר בפנים, אבל לענין הרוב שיצא – ודאי נידון כלידה, ובאשה – הריהי טמאה לידה).

ב. להלכה אין לידה לאברים, כר' יוחנן אליבא דבני מערבא. רי"ף, רמב"ם, רמב"ן. ולענין הספקות, יש לנקוט להלכה שאם חזר – חזר, והמיעוט שבפנים מותר באכילה, (שכן נקטו ב'אם תמצוי לומר'), אבל אם נחתך אבר אבר, יש להחמיר והמיעוט שבפנים נאסר, כבשאר לידות. רא"ש, רשב"א כאן ולהלן עד, ועוד).

דף סט

- ק"ב. א. עובר של מוקדשים שהוציא את ידו בתוך העזרה – מהו?
 ב. עובר שהוציא ידו בין סימן לסימן – מה דינו?

ג. עובר שהוציא ידו, ונשחטה האם, ונולד וגדל – מה דין וולדו שיוולד לו? ומה דין החלב של עובר שהוציא ידו?

ד. השוחט את הבהמה ומצא בה דמות יונה, (או דמות בהמה ללא פרסות) – מה דין אכילת אותה דמות?
ה. האם עובר נקרא 'בהמה', ומאי נפקא מינה?

א. רב חנניא נסתפק בעובר שהוציא את ידו בעזרה, שמא מועילות מחיצות העזרה לגביו, שלא להאסר משום ובשר בשדה טרפה. ואביי אמר שאין מחיצה לעובר אלא אמו, ודינו כשאר עובר שהוציא את ידו.

ב. עובר שהוציא את ידו בין סימן לסימן – אילפא נסתפק אם מצטרף הסימן הראשון לשני להחשב שחיטה להוציאו מידי טומאת נבלות, (לשיטת חכמים ששחיטת האם מועילה לטהר הבשר היוצא). ורבא אמר: ודאי מצטרפים הסימנים לטהרו.

ג. עובר שהוציא את ידו, ושחטו את אמו, ואח"כ בא על בהמה סתם – לדברי האומר 'חוששין לזרע האב' – אין תקנה לולד, שהרי מצד אביו אינו טעון שחיטה ומצד אמו טעון שחיטה, נמצא שאין שחיטתו שחיטה גמורה.

והוא הדין לכן פקועה סתם, שלא הוציא את ידו. (ולדעת רש"י (ע"ה): דין זה שנוי במחלוקת, ולדעת כמה אמוראים (שם), הולד מותר בשחיטת עצמו, והלכה כמותם. והתוס' שם חולקים על כך. ואולם יש שיטות הפוסקות להלכה שאין חוששים לזרע האב. ע' רמב"ן שם).
בא על בן פקועה כמותו – למסקנת הסוגיא אין איסור בולד (עפ"י רש"י).

חלב של בן פקועה שהוציא ידו – נסתפק רב משרשיא, ועלה ב'תיקו'. (א. הרי"ף השמיט הבעיה. והרמב"ם הרו"ה ושאר פוסקים כתבו שיש להחמיר בספק איסור תורה.

ב. יש אומרים שאם החלק שיצא פחות מאחד-מששים משאר העובר – חלב האיסור בטל בששים בחלב של התר. ויש חולקים. ע' בפוסקים יו"ד יד; תו"ח כאן.

ג. בן פקועה שבא על בהמה סתם והוליד, חלב של אותו ולד – הב"ח מתיר והש"ך אוסר).

ד. השוחט את הבהמה ומצא בה דמות יונה – אסור באכילה, שלא הותר אלא 'בהמה בבהמה' וזו אין צורת בהמה לה. (במנ"ח קנד) כתב שאסור משום נבלה, כיון שאינו בר קיימא כלל. ונסתפק אם יש לאותה דמות טומאת נבלה כבהמה, או דין נבלת עוף).

(ודוקא בכגון זה, שאינו מתקיים, אבל עובר ממש שרגליו ללא פרסה או שאין לו רגלים כלל – מותר. תוס'. והרשב"א כתב לגמגם קצת בזה).

ה. לפי המסקנא (רב שימי בר אשי), עובר בכלל 'בהמה' (וקורא אני בו בהמה... בבהמה). ולפי"ז מה ששנינו שאין ממירין בעובר – זו רק לשיטת ר' שמעון המקיש תמורה למעשר, אבל לולא ההקש, נתפשת תמורה בעובר, שהוא בכלל המור ימיר בהמה בבהמה.

דפים טט – ע

קיג. א. מבכרת המקשה לילד – האם מותר לחתוך אברים מן הבכור כשמתחיל לצאת ממעי אמו, ולהשליכם לכלבים?

- ב. חתך אבר אבר מבכור המתחיל לצאת – האם הבא אחריו קדוש בבכורה אם לאו?
 ג. מבכרת המקשה לילד, ויצא רובו של הולד – האם מותר לחתכו?
 ד. בכור שיצא שלישי ומכרו לנכרי, והמשיך לצאת – האם הוא קדוש בבכורה?
 ה. יצא שלישי דרך דופן ושני שלישים דרך רחם – האם נתקדש בקדושת בכורה?
 ו. יציאת רוב הבכור במיעוט אבר; יציאת חצי עובר ברוב אבר – האם נתקדש?
 ז. אלו בעיות מפורטות בסוגיא בענין קדושת פטר רחם?

א. מבכרת המקשה לילד – מחתך אבר אבר ומשליך לכלבים. (וכשהמשיך הולד לצאת, כל היוצא לאחר שיצא רובו נתקדש וטעון קבורה. וכתב ב'דברי חמודות', שזה רק למ"ד מכאן ולהבא, אבל למ"ד למפרע קדוש, כיון שלא נתקדשו החתיכות שהשליך, שוב לא חלה קדושה בבכור. וצ"ע.)
 היה מחתך ומניח, ויצא רובו – לרב הונא שסובר קדוש למפרע, כל החתיכות שלפנינו מתקדשות בקדושת בכור וטעונות קבורה. (ולשיטתו אסור לחתוך אלא כאשר הוא נפל, שאינו ראוי לקרבן, או שחותך טרם צאתו לאויר העולם – שאל"כ הלא נמצא מטיל מום בקדשים. ויש מקום לומר שאין כאן איסור הטלת מום. ע' תוס' חו"א.) ולרבה לא חלה קדושה אלא במה שיצא לאחר יציאת הרוב.

ב. הבא אחר הבכור, אפילו מחתך כולו – אינו בכור, שכבר נפטר הרחם. (כ"כ רש"י ותוס'. ואולם מפשטות דברי הרמב"ם נראה שאם חתך אבר אבר והשליך לכלבים – הבא אחריו בכור. והחזו"א פרש דבריו בענין אחר.)

ג. יצא רובו – מחתך (אם הולד מת, שאינו ראוי לקרבן. רמב"ן) וטעון קבורה.

ד. מכרו לנכרי לאחר יציאת שלישי, והמשיך לצאת רובו – לרב הונא: קדוש בבכורה, שהרי הוברר שמתחילת הלידה כבר נתקדש ואינו שלו למכרו. ולרבה: אינו קדוש, לפי שלא נתקדש טרם יציאת הרוב, והרי יד נכרי באמצע.

(רעק"א צדד שאם מכר את העובר כולו או את החלק שבפנים – מכירתו מכירה, כי אפילו לרב הונא לא נתקדש למפרע אלא החלק שבחוץ. ויש מפקפקים בדבר. ע' חזו"א ריד.)

ה. יצא שלישי דרך דופן והמשיך לצאת כולו דרך רחם – לרב הונא: אינו קדוש, כיון שרובו הראשון יצא באופן שאינו מתקדש. לרבה: קדוש, שנתקדש בשני שלישי שיצא דרך הרחם, שהוא רובו של וולד. (הרמב"ם פסק כרב הונא והרא"ש כרבה.)

ו. יצא רובו, אפילו מיעוט אבר משלים את רובו – קדוש, ואין מיעוט האבר שבחוץ נגרר אחר רוב האבר שמבפנים, לפי שיש לילך אחר רוב העובר כנגד רוב האבר.

יצא חציו ברוב אבר – נסתפק רבא אם יש לילך אחר רוב אבר, לדון כאילו יצא רובו, אם לאו. ולא נפשט. (והולכים לחומרא. פוסקים. י"א שלדעת הסובר (סח): 'יש לידה לאברים' ודאי יש לילך אחר רוב האבר, וי"ח.)

ז. נסתפק רבא: כרכו בעת יציאתו בסיב או בטלית; בשליה אחרת; כרכו (האשה) ואחותו בידיה, וחצצו בינו ובין הרחם (כפרש"י. ושאר ראשונים גרסו 'כרכו אחותו', שיצא עם עובר נוסף, ראשו כרוך בין ברכיה);

בלעתהו חולדה והוציאתו והכניסו ויצא מאליו. (אבל הוציאתו חולדה גרידא – לרש"י משמע שבכלל הספק ד'כרכתו' הוא. ומרבנו גרשום משמע שודאי פטור. וע' תו"ח שאינו דומה לסיב וטלית, לפי שאינו ככיסוי ומלבוש, לכך פשוט שהוא חציצה. ואולי סובר רבנו גרשום שלכך אינו דומה לכרכתו, שלצורך הלידה נעשה, ופעמים שכן הדרך ואין זו חציצה, משא"כ בחולדה. ונוגע הדבר ללידת מלקחים, שנו"נ אחרונים); הדביק שני רחמים ויצא מזה אל זה – האם יציאתו מהרחם השני פוטרת את הרחם, הגם שאינו שלה. רב אחא נסתפק: נפתחו כותלי הרחם ולא נגע בהם בצאתו; נעקרו כותלי הרחם ונתלו בצוארו – האם מקדשים את הולד כאשר אינם במקומם; נגממו כותלי הרחם (רש"י): ניטל מעובייהם שמבפנים סביב סביב. ל"א: נגממו מבפנים ושפה חיצונה משמרת). וספק זה האחרון נפשט, שאינו מקדש. ור' זירא הסתפק בשרוץ מרובה על העומד בבית הרחם, ויצא דרך עומד, (אבל בשנגממו לגמרי – לא הסתפק ר"ז). או בעומד מרובה על הפרוץ ויצא דרך פרוץ.

דף ע

קיד. עובר מת בתוך מעי אמו – האם הוא מטמא את הנוגע בו טומאת נבלות?

המושיט ידו למעי בהמה טהורה, ונגע בעובר – טהור. (ואפילו לדעת האומר טומאה בלועה מטמאה – מחיצות אמו מועילות לטהרו מידי נבלה, מק"ו שמועילות להתיירו באכילה בשחיתתה. ואפילו הוציא העובר את ידו – אינה מטמאה, כל עוד האם חיה. רו"ה; תוס' עב. ד"ה וחכמים. עוד צדדו שם התוס', שכשהוציא את ידו מודים חכמים שבטמאה טמא, שלא הוקשה טמאה לטהורה אלא לענין מה שבפנים).
לתנא קמא, הוא הדין בבהמה טמאה (מן הבהמה – זו טמאה. אשר היא לכם לאכלה – טהורה. הקישן הכתוב). לרבי יוסי הגלילי, בטמאה – טמא, ואפילו פרה במעי גמל. (או בנבלת בהמה טמאה; וכל הולך על כפיו בכל החיה ההלכת...). ובטהרה – טהור, ואפילו קלוט במעי פרה. וכן קלוט במעי קלוטה – לדעת הסובר שהקלוט מותר באכילה. (עתוס').
אין חילוק בדין זה בין בהמה לחיה.
(נפתח הרחם והעגיל ראש העובר כפיקה של צמר [של ערב] – מטמא במגע (עפ"י בכורות כב. ותוס').

דפים ע – עא

קטו. מנין שחיה בכלל בהמה ובהמה בכלל חיה, ומהם הדינים הנובעים מכך?

חיה בכלל בהמה מנין – זאת הבהמה אשר תאכלו, שור... איל וצבי ויחמור. בהמה בכלל חיה – זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה אשר על הארץ...
הנפקותות: חיה טהורה בכלל בהמה טהורה לסימנים – שסימני הטהרה שנתפרשו בבהמה, הם מהוים סימני טהרה גם לחיה.
נבלת חיה טהורה, לא ידענו שהיא מטמאה אלא מכך שהיא בכלל בהמה. וכן איסור הרבעת כלאים בחיה לא למדנוהו אלא מהנאמר בבהמה.
מכך שבהמה בכלל חיה, ניתן לייתר את הכתוב בקרבן עולה ויורד או בנבלת בהמה טמאה (שהיה די לכתוב בנבלת חיה טמאה בלבד, ולמה הוסיף הכתוב לפרט בהמה), להפנותו לגזרה-שוה ללמוד שמדובר בטומאת קודש.